

Управління культури Черкаської обласної
державної адміністрації
Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Літературно- мистецький вернісаж Черкащини

Вип. 12

Методично-бібліографічні матеріали

Черкаси – 2014

Літературно-мистецький вернісаж Черкащини. Вип. 12 :
метод.-бібліогр. матеріали / КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевчен-
ка» Черкаської обласної ради; уклад. Р.П. Круценко. – Черка-
си, 2014. – 28 с.

Черговий випуск літературно-мистецького вернісажу продо-
вжує цикл методично-бібліографічних матеріалів, присвячених
митцям, творчість яких пов'язана з Черкащиною.

У випуску увага привернута до сторінок життя і творчості
ювілярів 2014 року — письменниці **Докії Гуменної**, поета **Олек-
си Озірного**, художника-постановника Черкаського академічно-
го обласного українського музично-драматичного театру ім.
Т.Г. Шевченка **Надії Нікіфорової**.

Укладачі:

Р.П. Круценко
І.Ф. Осауленко
Н.В. Ребякова
Л.К. Кравченко

Редактор

Г.С. Круглякова

Відповідальний за випуск

К.С. Бугаєнко

Комп'ютерний набір

Л.Я. Радиш

Докія Гуменна
(07.03.1904 – 04.04.1996)

Жила тут Докія Гуменна,
Письменниці шана ясна,
Земля, моя квітка священна,
Для мене на світі одна.

О. Чорна

Докія Кузьмівна Гуменна – неординарна творча особистість, яка посідає гідне місце в українській прозі ХХ ст. Її зараховують до ряду найплідніших українських письменників у еміграції.

Народилася Докія Гуменна 07 березня 1904 р. в містечку Жашкові на Черкащині в сім'ї інтелігентного й музично-обдарованого селянина-крамаря Кузьми Гуменного та Дарії Кравченко, шляхетної збіднілої хуторянки, котра змалку прищеплювала доньці любов до правди, чесно́ї праці та фольклорних традицій.

Дівчина часто гостювала в діда й баби на хуторі. Саме з цим вільним степовим життям пов'язані найприємніші спогади дитинства, про що письменниця розповідає в мемуарах.

Початкову освіту Докія здобула в Жашкові, середню – у Звенигородській гімназії та педагогічній школі у Ставищі, де працював уже відомий на той час поет Дмитро Загул. Саме він прищепив дівчині інтерес до літератури, став її першим літературним учителем і поради́ником.

У 1922 р. вона стала студенткою Київського інституту народної освіти. На той час припадає посилене захоплення літературою, написання перших невеликих оповідань. Перший твір Докії Гуменної називався «У степу» і був надрукований у журналі «Сільськогосподарський пролетар», який виходив за редакцією письменника Сергія Пилипенка, тодішнього голови Спілки селянських письменників «Плуг». Згодом вона теж стає членом цієї спілки. Виконуючи доручення організації, вона побувала в різних куточках України. Результатом подорожей стала публі-

кація циклу репортажів «Листи з степової України», «Ех, Кубань, ти Кубань, хліборобная». Вони викликали широкий резонанс, щире й непідробне зацікавлення читачів. Разом з тим, поява чесних репортажів була піддана гострим нападкам офіційної критики.

За репортажі «Стрілка коливається» та повість «Кампанія» письменниця одержала ярлик «куркульська агентка» в літературі. Почалися цензурні переслідування. Її виключили з «Плугу» і не прийняли до новоствореної Спілки письменників України.

Докія Гуменна змушена була «замовкнути», оскільки фактично позбавлялася можливості друкуватися.

До 1943 року в окупованому Києві вона написала три перші книги і почала четверту «Діти чумацького шляху» - великого епічного полотна, яке критики вважають головною книгою життя письменниці.

Стрімке наближення фронту поставило Докію Гуменну перед суворим вибором: залишитися на батьківщині, але не мати можливості друкувати свої твори, чи емігрувати і втілити найважливішу мету свого життя – дописати і видати правдиве свідоцтво про події в Україні в останнє півстоліття. Письменниця обрала еміграцію. Попереду були табори для переселенців, поневіряння і непросте вживання в чужий світ.

Кінець війни застав її в Австрії. Там письменниця співпрацювала з альманахом «Керма», на сторінках якого з'явилися її твори і новела «Прекрасна аномалія», водевіль «Премудрі розумники», оповідання «Наталка будує нову Європу».

У 1948 році вона переїхала до Німеччини. У Мюнхенському видавництві «Українська трибуна» вийшли три книжки її роману «Діти чумацького шляху».

З 1950 року Докія Гуменна жила в Нью-Йорку (США). Працювала на текстильній фабриці. У вільні від роботи години писала. Тут у 1951 році, коштом авторки, виходить четверта частина роману. В одному зшиткові роман «Діти чумацького шляху» видано в Торонто (Канада, 1983 р.). Він викликав зацікавлення читачів і отримав високу оцінку найавторитетніших науковців діаспори.

Відомий вчений Юрій Шерех, приміром, відзначив, що твір «становить собою велику культурну цінність як з погляду мистецького, так і з погляду мемуарно-історичного... Дійсність схоплено і показано надзвичайно широко».

Проживаючи в США, письменниця публікувала свої твори на сторінках української та канадської преси, зокрема в журналах «Київ» (Філадельфія), «Нові дні» (Торонто), «Український прометей» (Нью-Йорк) та ряду інших.

В еміграції Докія Гуменна видала понад 20 книжок. Серед них повісті «Мана», «Велике цабе», романи «Скарга майбутньому», «Золотий плуг» і ін.

Віховим для Докії Гуменної та української літератури ХХ ст. став роман «Скарга майбутньому», події якого розгортаються у передвоєнному Києві.

Роман-хроніка «Хрещатий Яр» – це докладна розповідь про окупацію Києва німецькими військами в 1941 – 1943 роках.

Не минула Докія Гуменна й життя української еміграції. На підставі вражень від подорожі до земляків у США виникла збірка нарисів «Багато неба» і, як продовження, – збірка новел «Серед хмарочосів» та «Внука столітнього запорожця».

Підсумком великого творчого життя Докії Гуменної став двотомник спогадів «Дар Євдотеї». Це автобіографічна повість про дитячі, юні та студентські роки, про Жашків початку ХХ сторіччя, про його мешканців та події, що відбулися в містечку того часу.

Докія Гуменна була не тільки письменницею, а й невтомним археологом, лінгвістом, істориком, етнографом. Не випадково, що об'ємний пласт її творчості обернений у праісторичні часи України і людства. У повісті «Велике цабе» вона змалювала життя у трипільські часи, у казці «Благослови, мати!» наголошено на ролі жінки-матері, котрій ще від часів матріархату випало берегти субстанцію свого народу. У есеї «Родинний альбом» досліджуються корені українців з їх звичаями, а найперше – мовними особливостями. Роман «Золотий плуг» – це твір про давню Скіфію. Письменниця невтомно прагнула знайти зв'язок між нами, українцями ХХ століття, та давніми народами, що заселяли колись територію нашої держави.

Емігрантська одісея письменниці важка, але творчо плідна. Їй притаманні невимушений і правдивий стиль писання та чиста, мелодійна українська мова. В її нелегкому житті не було місця для зловтіхи чи злопам'ятства, а в поведінці була правдивість і безкомпромісна чесність.

Тому і жила вона більшість в атмосфері самотності. Нічого в неї не було, крім великого бажання писати – ні сім'ї, ні широкого кола друзів, ні матеріального достатку.

Велику активність виявила Докія Гуменна і в громадянському житті: з її ініціативи в Нью-Йорку створено об'єднання українських письменників «Слово», де вийшло вісім її книг.

За жодну з книжок, що вийшли в еміграції, письменниця не одержала найменшого гонорару, – навпаки, усі вони були видані на її скромні заощадження.

У квітні 1996 року смерть перервала земне життя талановитої українки. Вона похована на українському православному цвинтарі в Баунд-Бруку, штат Нью-Джерсі (США).

Українські видавці і науковці мають перед Докією Гуменною значний борг.

Тільки у 1995 році, ще за життя, в Україні почали друкуватися її твори, зокрема вийшли: «Благослови, мати!», «Діти чумацького шляху», «Дар Євдотеї», «Хрещатий Яр». У 2006 році вийшла книга історика Жашківського району Юрія Артеменка «Докія Гуменна. Повернення на Батьківщину».

З'явилися окремі уривки з творів та публікації про письменницю в періодичних виданнях.

Популяризацією творчості видатної землячки займається створене у 1999 році історично-культурне товариство імені Докії Гуменної (голова Степан Горошко – кандидат історичних наук), яке проводить публічні заходи, спрямовані на розкриття її творчості.

На фасаді районного Будинку культури у Жашкові встановлено меморіальну Дошку, відзнято відеофільм «Повернення Докії Гуменної».

До 100-річного ювілею письменниці видано книгу «Жашківщина: поетичні обрії».

У Краєзнавчому музеї Жашкова експонуються 12 книг, надісланих Докією Гуменною.

Йдеться про присвоєння імені Докії Гуменної тій вулиці Жашкова, де стояла батьківська оселя, а також Жашківській центральній районній бібліотеці.

Творчість Докії Гуменної – одне з яскравих і самобутніх явищ української літератури ХХ століття, її книжки привертають дедалі ширшу увагу літературознавців, учених, критиків, широкого читацького загалу.

ЛІТЕРАТУРА

Основні видання творів Д. Гуменної

Епізод із життя Європи Критської : феєрія / Докія Гуменна. – Нью-Йорк : Свобода, 1957. – 143 с.

Минуле пливе в прийдешнє : розповідь про Трипілля / Докія Гуменна. – Нью-Йорк : [б.в.], 1978. – 375 с.

Внуки столітнього Запорожця / Докія Гуменна. – Торонто : Добра книжка, 1981. – 144 с.

З Києва до Геленджика : (уривок із спогадів) / Докія Гуменна // Слово : збірник. – США, 1990. – Вип. 12. – С. 31 – 44.

Благослови, мати! : казка-есеї / Гуменна Докія. – Репринт. вид. – К. : КМ Akademia, 1994. – 288 с. : іл.

Те саме / Гуменна Докія // Київ. – 1993. – № 11. – С. 116 – 119.

Діти Чумацького Шляху : роман : у 4 кн. / Гуменна Д. ; пер. А. Погрібного. – К. : Укр. центр. духов. культури, 1998. – 575 с.

Минуле пливе в прийдешнє : уривок з роману [розповіді про Трипілля] / Гуменна Д. // Слов'янське віче – ХХІ століття. – 1998. – № 1. – С. 8 – 78.

Хрещатий Яр (Київ 1941 – 1943) : роман-хроніка / Гуменна Докія. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 408 с.

Те саме / Гуменна Докія // Дзвін. – 1998. – № 8/9. – С. 3 – 49 ; № 11/12. – С. 3 – 67.

Жар і крига : [спогади] / Докія Гуменна // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 3. – С. 11 – 23.

Те саме / Докія Гуменна // Україна. – 1992. – № 21. – С. 20 – 23.

Дар Евтодеї. Іспит пам'яті : у 2 кн. / Гуменна Докія Кузьмівна. – К. : Дніпро, 2004. – 520 с.

Кн. 1 : Київські кручі;

Кн. 2 : Жар і крига.

Барбос п'ятий : [оповідання] / Докія Гуменна // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 62 – 63.

Листи Докії Гуменної до Дмитра Нитченка / Докія Гуменна // Березіль. – 2008. – № 3/4. – С. 172 – 189 ; № 5/6. – С. 178 – 191 ; № 7/8. – С. 180 – 191.

Про життя і творчість Д. Гуменної

Андрусів, С. Докія Гуменна / Андрусів С. // Українки в історії. – К., 2004. – С. 190 – 195.

Артеменко, Ю. Докія Гуменна повертається на Батьківщину / Артеменко Юрій. – Умань : УВП, 2006. – 69 с.

Геник, С. Гуменна Докія // Геник С. 150 видатних українців. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 60 – 61.

Даниленко, В. Ідеалізм і авторитарний тип особистості (за повістю Д. Гуменної «Мана») / Даниленко В. // Слово і час. – 2000. – № 5. – С. 38 – 41.

До 100-річчя Докії Гуменної : [добірка матеріалів про творч. письм.] // Вісн. Черкас. ун-ту. – Черкаси, 2004. – Вип. 58. – С. 34 – 53.

Докія Гуменна // Золоте поле. – Черкаси, 1999. – С. 66 – 72.

Іщук–Пазуняк, Н. Постать, доля і праця Докії Гуменної / Н. Іщук–Пазуняк // Березіль. – 1995. – № 9/10. – С. 173 – 180.

Кавун, Л. І. Дискурс «романтики вітаїзму» в романі Докії Гуменної «Діти Чумацького шляху» / Кавун Л. І. // Рідні голоси з далеких далей. – Черкаси, 2000. – С. 93 – 100.

Караванський, С. Докія Гуменна – письменниця і не тільки / С. Караванський, О. Зінкевич // Літ. Україна. – 2009. – 12 берез. – С. 1, 8 ; 19 берез. – С. 8 : фотогр.

Килимник, Ю. Письменниця, що марила Трипіллям : [життєвий і творчий шлях Д. Гуменної] / Юрій Килимник // Прес-Центр. – 2009. – 11 берез. – С. 26.

Китова, С. А. Полини ностальгії : (деякі враження від книги Докії Гуменної «Благослови, мати!») / Китова С. А. // Рідні голоси з далеких далей. – Черкаси, 2000. – С. 101 – 110. – Бібліогр. : 10 назв.

Лопушан, Т. Ідея абсурдності буття в романах Докії Гуменної «Хрещатий Яр» та А. Камю «Чума» / Т. Лопушан // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закл. України. – 2009. – № 1. – С. 24 – 26.

Те саме // Укр. л-ра в загально-освіт. шк. – 2008. – № 7/8. – С. 19 – 21.

Мариненко, Ю. Докія Гуменна та її роман «Діти Чумацького Шляху» / Ю. Мариненко // Дивослово. – 2000. – № 8. – С. 9 – 13.

Мариненко, Ю. «Мусимо виконати цю нашу історичну місію...» : до проблеми національної ідентичності у прозі Докії Гуменної 1940-х років / Мариненко Ю. // Укр. мова та л-ра. – 2006. – № 6/8. – С. 24 – 29.

Мельник, В. Живий голос далекої епохи : спроба літпортрета Докії Гуменної / Володимир Мельник // Київ. – 1993. – № 11. – С. 112 – 115.

Мушинка, М. Докія Гуменна та її «діти...» : [життя і творч. письм.] / Микола Мушинка // Слово і час. – 1993. – № 1. – С. 26 – 35.

Николюк, Т. Інтертекстуальність як спосіб «інакомовлення» у повісті Докії Гуменної «Небесний змії» / Николюк Т. // Слово і час. – 2005. – № 10. – С. 22 – 30.

Нитченко, Д. Докія Гуменна (1904 – 1996) / Д. Нитченко // Березіль. – 2008. – № 3/4. – С. 166 – 171.

Пепа, В. Воскресіння Докії Гуменної / Пепа В. // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2004. – № 1. – С. 60 – 71.

Те саме // Літ. Україна. – 2003. – 9 жовт. – С. 6.

Пепа, В. «Доля не уласкавила мене» : [життєві позиції і творч. письм.] / В. Пепа // Вітчизна. – 2005. – № 9/10. – С. 130 – 142.

Погрібний, А. Образ, увиразнений листами : [життя і творч. письм.] // Погрібний А. Поклик дужого чину. – К., 2009. – С. 427 – 438.

Погрібний, А. Повернення Докії Гуменної / Погрібний А. // Українське слово : хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. : у 3 кн. – К., 1994. – Кн. 2. – С. 444 – 453.

Те саме // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 3. – С. 3 – 10.

Те саме // Україна. – 1992. – № 21. – С. 18 – 20.

Поклад, Н. Благослови, мати : [про казку-есеї «Благослови, Мати!» письм. Д. Гуменної] / Наталка Поклад // Слово Просвіти. – 2008. – 23 – 29 жовт. (№ 43). – С. 14.

Садівська, Т. Неординарний талант Докії Гуменної / Садівська Т. // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 2. – С. 182 – 186.

Садівська, Т. Романи Докії Гуменної в контексті науково-дослідницьких творів / Т. Садівська // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 45 – 49.

Садівська, Т. Твори Докії Гуменної в контексті «Наукової белетристики» / Садівська Т. // Слово і час. – 2004. – № 3. – С. 70 – 76.

Сніцар, А. Докія Гуменна – письменниця-борець! / А. Сніцар // Залізнякаві читання : [матеріали] Четвертої наук. краєзн. конф., [с. Медведівка, 2012 р.]. – Черкаси, 2012. – С. 267 – 274.

Сорока, П. На сторожі правди і любові : [життєв. і творч. шлях поетеси] / Петро Сорока // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 57 – 63.

Сорока, П. Світлий дар Евдотеї : до 100-літнього ювілею Докії Гуменної / Петро Сорока // Дзвін. – 2004. – № 10. – С. 134 – 139.

100 років з дня народження письменниці Д. Гуменної // Календар пам'ятних дат Черкащини на 2004 рік. – Черкаси, 2003. – С. 15 – 18. – Бібліогр. : с. 16 – 18.

Тютюнник, О. Й. Докія Гуменна / Тютюнник О. Й. // Краєзнавство Черкащини. – Черкаси, 2005. – Вип. 8. – С. 110 – 115.

Філахтова, Н.М. Повернення Докії Гуменної : [сценарій літ. вечора, присвяч. Докії Гуменній] / Філахтова Н. М. // Пед. вісн. – 2004. – № 1. – С. 52 – 56. – Бібліогр. : с. 56.

Черняков, І. З минулого в прийдешнє : [спогади про письменницю] / Іван Черняков // Слово Просвіти. – 2004. – 1 – 7 квіт. (Ч. 14). – С. 13.

* * *

Докія Гуменна // Видатні постаті в історії України ХХ ст. : короткі біогр. нариси. – К., 2011. – С. 113 – 117.

Докія Гуменна : [біогр. довідка] // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. – К., 1994. – Кн. 2, ч. 1 : 1940 – 1950-ті рр. – С. 231 – 239.

Скорина, Л. Докія Гуменна // Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори. – Черкаси, 2005. – Розд. 4, § 13. – С. 251 – 256.

Докія Гуменна : [біогр. довідка] // Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва : в 2 т. – Черкаси, 2009. – Т. 1. – С. 124 – 132.

Козинський, Л. В. Гуменна Докія Кузьмівна : [біогр. довідка] Л. В. Козинський // Письменники Уманщини. – Умань, 2011. – С. 40 – 44.

Мельник, В. Докія Гуменна (1904 – 1996) / Мельник В. // Історія української літератури ХХ століття : в 2 кн. – К., 1998. – Кн. 2. – С. 235 – 239.

Мельник, В. О. Гуменна Докія Кузьмівна : [біогр. довідка] / В. О. Мельник // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 6 : Го-Гю. – С. 624 – 625.

Ляшко, С. М. Гуменна Докія : [біогр. довідка] / С. М. Ляшко // Енциклопедія Трипільської цивілізації : [в 2 т.]. – К., 2004. – Т. 2. – С. 140.

* * *

Горошко, С. «Діти Чумацького шляху» нарешті вдома : [встановлено меморіал. дошку письм. Д. Гуменній на жашків. вулиці її імені] / Горошко С. // Нова Доба. – 2000. – 1 серп. – Дод. : іст. сторінки, с. 3, 8.

Олекса Озірний (29.03.1954 р.)

Олекса Антонович Озірний – автор поетичних збірок із промовистими назвами «Проща», «Козацький цвинтар», «Заплакані зорі», «За кого померти?», публікується у часописах України, Австралії, Канади, США, Польщі. Лауреат премії «Берег надії» ім. В. Симоненка. Член НСПУ з 1996

року.

Він народився у 1954 році в с. Вербівка Городищенського району на Черкащині в сільській родині.

Навчився рано читати. Читав не тільки українською, а й російською мовами. «Першими книжками, – як згадує письменник, – пам'ятаю були для мене «Читанка» і «Рассказы о Чапаеве». В першому класі вчитись мені було нудно і нецікаво...»

На «відмінно» закінчив школу і два вузи. Вчився легко і невимушено.

Отримавши фах психолога, Олекса Антонович працював в Звенигородській середній школі №3, згодом – на адміністративних посадах: начальником відділу райдержадміністрації, у відділі культури Черкаського міськвиконкому, заступником начальника Смілянської райдержадміністрації.

Поезія О. Озірного була розбуджена піснею його батьків, особливо ж мамою, простою сільською жінкою, виробленою тяжкою колгоспною працею, яка знала силу-силенну пісень, обрядів та звичаїв і всім цим живила романтичну синову душу.

Вдосконалював свої поетичні проби в літературному об'єднанні «Радосинь», на одному із занять якого ними подивувався відомого поета Дмитра Чередниченка. Тож у передмові до першої книжки «Проща», яка побачила світ у 1995 році, той із радістю констатував: «Нарешті в Шевченковому краї з'явився могутній поет». Визнання таланту О. Озірного не забарилося: у 1997 році він стає лауреатом літературної премії ім. В. Симоне-

нка «Берег надії» за збірки віршів «Проща» та «Козацький цвинтар». В цей період він приділяє багато уваги роботі з творчою молоддю Звенигородщини – керував літературно-мистецьким об'єднанням «Звенигора».

«Проща» - перша книжка Олекси Озірного. Його слово – чітке й глибоке, його думка – виколисана з болів коріння, його почуття – щирі й чесні.

Історизм його поезії – правдивий і совісний, бо виплеканий стражденною метою поколінь.

Шукаю на землі дідів
Мережки втрачених слідів...
Пильніш дивлюсь – куди, хто йшов,
І не знаходжу підошов...
На шляху цілих поколінь
Сліди зрадливі... від колін...
Не каблуків, не ступаків,
Не колісниць, ані підків...
Я до землі щільніш припав –
Там хтось колись таки ступав!
Не гнувся, а йшов у повний зріст
У луг великий, Чорний ліс...
Не дід, не прадід – пращур мій!
.....
Я денно й нічно проклинаю
Сліди колін у ріднім краї...

«Каяття» і «Проща», останні два вірші циклу, дають ключ до розуміння назви усієї збірки. Людина і народ, що існували в іржі і блуді Вавилону, можуть сягнути природного стану, лише пройшовши шляхом прощі – осягнення, визнання гріховності попереднього стибу свого життя і покаяння за нього, відмови від нього.

Поет, літературознавець Василь Пахаренко, характеризуючи поезію Олекси Озірного, писав: «Поет Озірний – постать велими оригінальна на сучасному українському літературному обрії. Ця оригінальність його полягає... у послідовному, затято-

му традиціоналізмі. На тлі масового войовничого новаторства, що стало вже загальнообов'язковою літературною модою, це справді рідкість і повага, гідна позиція».

Поетичні збірки «Проща» та «Козацький цвинтар» засвідчили, що О. Озірний обрав собі – ні більше ні менше – кобзарську місію: бути співцем козацької слави і смутку, літописцем звияти і ганьби нашої історії, будителем нашої національної пам'яті. Ця настанова пульсує майже в кожному рядку його поезії – по-козацьки різною, безкомпромісною творчою оцінкою минувшини і сьогодення; неповторно-українським, саме наддніпрянським, звенигородським звучанням, запахом слова, то елегійними, то рвучкими переливами ритму.

... Я озірний козак,
Що степів далечинь озирає,
І я перший вступаю з ордою
В нерівний двобій...
Потім встануть полки,
А в принішклому рідному краї
Розгорнуть, ніби степ,
Китайки червоний сувій...
Я озірний козак,
Із пращура рід мій озірний...
Шабля з плугом одвіку –
Багатство усе...
Я дідівській землі
До останнього вірний,
Як на крилах жури
Смолоскипи сердець понесе...

«Заплакані зорі» - нова книга поезій Олекси Озірного, присвячена мамі Євдокії Лавронівні до 75-річчя. Його вдумливе поетичне слово залишає відчуття болісного переживання за долю своєї нації. Тони жалю і теплі фарби осені, злиті в єдиний колір одкровення. Живлена джерелами генетичної пам'яті, його лірика перейнята сердечністю та печаллю людської душі за законами краси та істини.

Якби собори вміли говорити,
Якої б я пізнав печалі слів –
Малюнки давні, фрески, манускрипти...
Які б то істини із молитов відкрились
Там, де серця перед Розп'яттям бились
І застигали в чорних шаблях брів...

* * *

Ізпроквола підвелася –
Сива, загоріла,
Добре зранку
Напололась,
Спина заніміла...
Піднесла до лоба руку
І на мить завмерла.
Чи впізнала?
Упізнала –
На сапу зіперлась,
усміхнулась через
Втому:
«Де барився, сину?»
Пригортаю серед поля
Рідну Україну.

«За кого померти?» – така збірка вийшла в 2009 році. Поет зачіпає в ній теми: «Сльоза Берестечка», «За кого померти?», «Сполохана осінь», «Вавилон», розробляє їх різногранно й вичерпно.

Провокаційно-епатажне питання, що набуває символічно-сакрального забарвлення. Наші предки-козаки однаково легко ставились до життя і смерті. Особливої шани заслуговували ті, що вмирили на полі битви, обороняючи рідний край від чужинців різних мастей.

Битву за Україну не виграно, як ми можемо померти, коли і досі не навчилися жити?

За кого померти?
За тих, хто іде в президенти?
Чи, може, знічев'я
Підставить плече горлохвату,
Що сох за народ
І за списком пройшов в депутати?
Питаю себе: якщо вмерти мені,
То – за кого?
Коли в Україні немає
Ні Віри, ні Честі, ні Бога!

Ніколи не панькала доля Олексу, втім, як і кожного українського митця. Ось і зараз доводиться балансувати йому на гострій межі двома гранями – державного службовця і творчої натури. Але все минає, а поезія залишається. І, безсумнівно, залишиться в її скарбниці не один образ, не одна мелодія з віршів Олекси Озінного – суцим і грядущим.

На запитання про джерела творчості Олекса Озінний відповів: «У моїх віршах минулі муки і сьогоденний біль за майбутнє української нації, дух невмирущого Кобзаря допомагає мені обстоювати нашу Правду».

Для Олекси Антоновича творчість є священною територією, на якій він ніколи не дозволить собі бути нечесним, писати з чужих слів і почуттів, або на замовлення. В цьому для нього служить прикладом Тарас Шевченко і Євген Маланюк. «Все інше, – каже письменник, – читайте в моїх віршах».

ЛІТЕРАТУРА

Основні видання творів О. Озінного

Проща : поезії / Олекса Озінний. – К. : Спілка письмен. України, 1995. – 40 с.

Козацький цвинтар : поезії / Олексій Озінний. – Черкаси : Холод. Яр, 1996. – 50 с.

Заплакані зорі : поезії / Олексій Озірний. – Черкаси : Брама, 2003. – 79 с.

За кого померти? : [поезії] / Олекса Озірний. – Черкаси : [Чабаненко Ю. А.], 2009. – 87 с. : іл.

Жорна пам'яті : [вірші] / Озірний О. // Дзвін. – 1994. – № 8. – С. 7 – 8.

[Поезії] / Олексій Озірний // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 1996. – № 3. – С. 26 – 27. – Зміст : За Мойсеєм ; Парламент ; Україні ; «Історія...» ; Віра ; Вам.

Хто ми є? : [поезії] / Олексій Озірний // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 1997. – № 7. – С. 5 – 7. – Зміст : Хто ми є? ; Козацький цвинтар.

Якби собори вміли говорити : [вірші] / Озірний О. А. // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2002. – № 10. – С. 151 – 158. – Зміст : «Блукаємо в степах і віримо...» ; «Такий вже тут театр...» ; «Ця сонливість обтяжує...» ; «Птахи надії...» ; «Боюсь я цієї смерті...» ; «Бабині літо» ; «В душу несучи любов, немов свічу...».

Сльоза Берестечка : [поезія] / Олекса Озірний // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2004. – № 1. – С. 296 – 302. – Зміст : «Я озірний козак...» ; Печаль останнього кошового Запорозької січі Петра Калнишевського ; Сліди ; Сльоза Берестечка ; Березневі статті Хмельницького ; «Коли свою я викричу печаль...» ; «Перед ким розсівав діаманти душі...» ; «О, як вони ненавидять мене...» ; «Я в тій порі, коли в душі осінньо...» ; «Вродлива жінка може зрадить ще...».

Вавилон : [поезії] / О. Озірний // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2006. – № 4. – С. 120 – 127. – Зміст : Царство ; Слово ; Числа страждань ; План ; Київ ; Шляхи ; Покарання ; Час помсти ; Каяття ; Проща.

[Автобіографія] / Олекса Озірний // Письменники Черкащини : вибр. твори : [в 2 кн.]. – Черкаси, 2007. – Кн. 2. – С. 39 – 41.

[Поезії] / Олекса Озірний // Письменники Черкащини : вибр. твори : [в 2 кн.]. – Черкаси, 2007. – Кн. 2. – С. 42 – 67. – Зміст : Спас ; Говори ; Сліди ; «Приходив карлик приміряти душу...» ; «Невже нема на обрії людей...» ; Сльоза Берестечка ; Біг ; «Коли я викричу печаль...» ; «Нас розведуть, розлучать юродиві...» ; Україні ; Місто та ін.

[Вірші] / Олексій Озірний // Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва : в 2 т. – Черкаси, 2009. – Т. 2. – С. 207 – 211. – Зміст : «Лечу додому...» ; Вишиванка ; «Для кого ти пишеш...» ; Синівське ; «О, музико...» ; «Я повернусь...» ; Спогад.

[Вірші] / Олексій Озірний // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2012. – № 2, кн. 2. – С. 3 – 13. – Зміст : «Вже немає в мені ні терпіння...» ; «Це сонце не моє...» ; «А вже триста смертей обступило...» ; «Приходив карлик приміряти душу...» ; «Україні...» ; Великоднє ; «А ти змогла б...».

Про життя і творчість О. Озірного

Поліщук, В. Ім'я лауреата – названо : [лауреатом премії «Берег надії» ім. Василя Симоненка 1997 р. визнано поета Олексу Озірного] / Володимир Поліщук // Місто. – 1997. – 10 січ. – С. 1.

Олексій Озірний : [біогр. довідка] // Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва : в 2 т. – Черкаси, 2009. – Т. 2. – С. 207 – 211.

Пахаренко, В. Озірний козак : (кілька думок про дебютну зб. віршів О. Озірного «Проща») / Пахаренко В. // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 1996. – № 5. – С. 68 – 72.

Пахаренко, В. Олекса Озірний : співець козацької слави і смутку / Пахаренко В. // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2004. – № 1. – С. 295.

Синьоок, Г. Трансформація поетики Шевченка у творчості Олекси Озінного / Г. Синьоок // Тарас Шевченко і народна культура : зб. пр. міжнар. 35-ї наук. шевченків. конф. : у 2 кн. – Черкаси, 2004. – Кн. 2. – С. 229 – 238.

Нікіфорова Н. Я. (1953 р.н.)

Надія Яківна Нікіфорова, випускниця Харківського художнього училища та Петербурзької театральної академії, відома українська мисткиня, заслужений художник України, член Національної спілки художників України, Всеукраїнського об'єднання художників БЖ-АРТ, багато років працює художником-постановником Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка.

Початок життя художниці був надзвичайно складним. Народилася Надія Яківна Нікіфорова (Скоробрещук) 23 липня 1953 р. у селищі Верхнячка Христинівського району Черкаської області. Та батько її загинув за 5 місяців до цієї події в результаті аварії на Верхняцькому цукровому заводі. Коли Надії було 13 років, не стало її матері. Ще деякий час дівчинкою опікувалася бабуся, однак у листопаді 1967 р. померла і вона.

Почалося інше життя – самостійне, без будь-якої підтримки ззовні. Проте дівчина долала віхи навчання. Спочатку середня школа, де проявилася любов до літератури та відбулися перші мистецькі спроби... Згодом, саме любов до малювання, літератури і театру спонукали Надію вступити до театрального відділення Харківського художнього училища, а після його закінчення – до Ленінградського Державного інституту театру, музики і кінематографії (зараз – Петербурзька театральна академія).

Здається, так і було треба – сама доля з'єднала в творчій особистості Надії Яківни дві надзвичайно важливі складові частини: глибоке відчуття народної культури та знання традицій класичного мистецтва.

У 1980 році після закінчення навчання Надія Нікіфорова приїхала в Черкаси до обласного музично-драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка. Так почалася її професійна біографія художника-сценографа, що триває досі.

Діапазон можливостей театрального художника надзвичайно великий – від традиційного ілюстратора-оформлювача до справжнього співавтора вистави. До того ж кожна робота обов'язково розкриває емоційне ставлення художника до запропонованого матеріалу та втілює його у візуально-просторовій моделі.

Тонкий ліризм, романтичність, здатність насолоджуватись красою безмежного світу і дивуватися його дивами – саме ці емоції цінуються і завжди впізнаються у роботах Надії Нікіфорової.

Ескіз до вистави М. Старицького «За двома зайцями»

Першою виставою, оформленою на сцені Черкаського театру, стала «Кафедра» за п'єсою В. Врублевської (1980). Кращі

роботи художниці завжди підкреслюють і розкривають авторський задум драматурга: «ТАРС уповноважений заявити» Ю. Семенова (1981), «Старий дім» А. Казанцева (1981), «Поріг» О. Дударєва (1983), «Любов і голуби» В. Гуркіна (1983), «Пані міністерша» Б. Нушича (1996), «Діоген» Б. Костянтинова і А. Рацера (1999), оперета І. Кальмана «Сільва» (2005).

Варто відмітити постановки української драматургії, що дуже вдало відтворюють образи часу: це комедія «За двома зайцями» М. Старицького (1985), що живе в репертуарі театру понад чверть століття, та один із цікавих експериментів – «Біс плоти» (2006), трагікомічне дійство за твором В. Шевчука.

На особливу увагу заслуговує сценографія дитячих вистав Надії Нікіфорової. Її часто приваблюють казки і чарівні історії, в яких можливо все. Вічна жага надзвичайного, очікування чуда і вміння радіти цьому чудові наповнюють сценографію дитячих вистав художниці: «Дорога до сонця» А. Горіна та Е. Яворського (1982, поновлення - 2007), «Всі миші люблять сир» Д. Урбана (1987), «Скарби капітана Флінта» за Р.Л. Стівенсоном (1990), «Любов до одного апельсина» В. Синакевича (1997), «Аладдін» Я. Стельмаха за мотивами арабських казок (2005).

«Зимові яблука»

Портрет Валентина Талаха

Надія Нікіфорова оформила понад 100 вистав на сценах Черкаського, Харківського, Луцького, Миколаївського, Новгородського театрів.

Тривалий час робота сценографа домінувала в творчості Надії Нікіфорової і це зрозуміло. У 1998 році Надію Яківну було прийнято до секції театрального мистецтва Національної спілки художників України. Першими її роботами, що експонувалися на художніх виставках, були ескізи декорацій і костюмів до вистав. Але поступово художниця почала реалізовувати свою давню мрію про станковий живопис.

Живописні роботи Надії Нікіфорової сповнені національною самобутністю та часто просякнуті театральністю, наповнені грою світла та кольорів.

Навіть реальні пейзажі під променями знайденого у природі «театрального» освітлення іноді набувають надзвичайного вигляду. Гармонійне сприйняття та поетичне оспівування рідної природи відчуваються в численних краєвидах – «Ранок», «Сонячне мариво», «Зимові яблука», «Осінь у місті». Більшість натюрмортів художниці – це квіти, що вражають вишуканим колоритом – численні польові та вибагливі садові...

Серед портретів, виконаних Надією Нікіфоровою, вартий уваги портрет головного диригента Черкаського театру Валентина Талаха, представлений на конкурсі «Особистість очима митця» у 2001 році і відзначений журі.

Декілька років художниця працювала над серією живописних робіт «Народні свята і обряди», яку вперше представила на ювілейній персональній виставці 2009 року. В цих полотнах вона передає і спогади свого дитинства, і своє стале відчуття національного коріння, основ українського космосу, в якому за тисячоліття язичницькі і християнські елементи сплелися в неподільне ціле. Роботи серії: «Великдень», «Святий вечір», «Водохреще», «Ніч на Івана Купала», «Маковій», «Спас» за настроєм та композицією близькі до театральних мізансцен і, водночас, до традицій народної картини.

Завжди привертає увагу глядачів полотно «Покрова» (2008), адже саме Богородиця стала оберегом України і покровитель-

кою козацтва. В цій роботі традиційне звучання іконографічного образу поєднується з родинно-обрядовим трактуванням.

Цікавим художнім проектом стала серія живописних творів «Старая Ассоль» на вірші київської поетеси Оксани Ламонової, яку Надія Нікіфорова представила у 2007 році. Живописні роботи серії лише у декількох випадках сприймаються як справжні ілюстрації до окремих віршів, проте у своїй більшості вони, як і театральні роботи художниці, створюють певну атмосферу та простір існування «ліричної героїні».

Тема жіночої долі, материнства, відтворення саме жіночого світосприйняття, жіночої емоційної сфери є дуже важливою у творчості Надії Яківни і певною мірою розкривається у багатьох її живописних роботах.

Але набагато важливішою для самої мисткині стала тема життя та творчості Тараса Шевченка. З часом роботи склали цілу серію, де художниця розкриває глядачеві власне оригінальне бачення мистецького та поетичного космосу Великого Кобзаря.

Першим твором «Шевченкіани» Надії Нікіфорової став портрет «Вічність», над яким художниця працювала три роки: відтворення портрету Кобзаря через художнє втілення сокровених тем та ідей його творчості. Великого розміру (275x175 см) портрет технічно ніби копіює світлину 1859 року. Але насправді зображення вибудовується із 144 окремих сюжетів-цеглинок, що розкривають теми і сюжети його літературних творів, або вільно копіюють фрагменти живописних чи графічних робіт. Отже, окремі елементи деталізують та поглиблюють зміст портрету, утворюють візуалізацію поетичного слова.

Серед фрагментів, використаних для створення цієї композиції, центральне місце займають ілюстрації до творів, пов'язаних з історичним минулим України, а саме: Черкащини («Гайдамаки», «Великий льох», «Чигирине, Чигирине...», «Холодний Яр»). А копії замальовок самого Шевченка – пам'ятки історії Черкащини зі сторінок «Альбому 1845 р.»: краєвиди Суботова, Чигирин, Мотрин монастир – стають справжнім стильовим камертоном всієї роботи.

В основу композиції полотна «Марія» (2009) покладено іконографічний образ Богоматері Володимирської. У художниці цей образ асоціюється з образом Марії з однойменної поеми Тараса Шевченка, тому іконографічні сюжети з життя Богородиці у композиції роботи поєднуються з побутовими сюжетами з життя українських дівчат і жінок.

Триптих «Жіноча доля» (2009 - 2012) є одним з найбільш цінних втілень відповідної теми. Центральна частина – «Сестри» – опоетизовані портрети сестер Тараса Григоровича – Катерини, Ярини, Марини і, навіть, Марійки в образі янголяти. Над ними, ніби обіймає і оберігає своїх рідних, сам Шевченко (за автопортретом 1849 р.). Бокові частини триптиху відтворюють чи не найвідоміших героїнь шевченкових творів у візуалізованому просторі поетичного тексту – це «Катерина» та «Наймичка».

Поема Тараса Шевченка «Гайдамаки» стала основою однойменного триптиху (2011). Кожна з композицій – «Ярема», «Одпочинь, моя ти зоре!», «Оксана» – заповнена художніми образами та мотивами поеми, що взаємоперетворюються у примхливій оптичній грі ліній та кольорів.

Своєрідним поєднанням історичної постаті Тараса Шевченка і сучасності стала робота «Учітеся, читайте...», в основу якої покладено автопортрет 1840 року, ніби колаж, зібраний з величезної кількості дитячих малюнків. А дитячі руки малюють і додають ще й ще, створюючи неподільний образ мрії Великого Поета – квітучої вільної України.

Згодом до кожного твору серії «Шевченкіана» художниця дописувала рушники, що обрамляють полотна. Пензлем вона справді «вишила життя», тому в сюжетах рушників ми знов бачимо Тарасові шляхи, краєвиди України, теми літературних творів та цитати з живопису. Рушники тематичні й за змістом доповнюють відповідні роботи.

Варто додати, що відчуття історичного коріння та глибоке емоційне сприйняття творчості Тараса Шевченка в Надії Нікіфорової справжнє, органічне й надзвичайно сучасне. Величний й величезний світ її «Шевченкіани», побудований на підґрунті історичної правди, спрямований на майбутнє і є справжнім джерелом натхнення.

Сьогодні Надія Яківна Нікіфорова продовжує плідно працювати, є автором декількох персональних і учасником численних художніх виставок. Роботи художниці зберігаються в багатьох музейних та приватних колекціях.

ЛІТЕРАТУРА

Нікіфорова, Н. Графіка. Сценографія. Живопис [Образотворчий матеріал] : альбом / Н. Нікіфорова [передм. Є. Найдена, Ю. Борисова; текст та ред. Н. Ребякової]. – К. : Новий друк, 2003. – 95 с. : іл.

* Нікіфорова, Н. Джерело натхнення [Образотворчий матеріал] : присвяч. 200 річчю від дня народж. Т. Г. Шевченка / Надія Нікіфорова ; [авт. тексту Н. Клименко, Ю. Бичар, Н. В. Ребякова та ін.]. – К. : НВП Поліграфсервіс, 2013. – 159 с. : іл.

Живопись Надежды Никифоровой на стихи Оксаны Ламоновой : кат. выставки. – Черкасы : Чабаненко Ю. А., 2007. – 48 с. : ил.

Каталог выставки «Старая Ассоль».

* * *

Художники Шевченкового краю [Образотворчий матеріал] : альбом [ред. рада Ю. П. Іщенко, І. В. Фізер]. – Черкаси : Брама Україна, 2008. – 175 с. : іл.

В альбомі, який випущений до 30-річчя утворення Черкаської обласної організації Національної спілки художників України, є живописні роботи Н. Нікіфорової, ескізи декорацій до вистав «За двома зайцями», «Лісова пісня».

Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, 80 років з дня заснування : [Образотворчий матеріал] / авт. та літ. ред. В. Присяжненко. – Черкаси : [б. в], 2012. – 95 с. : іл.

Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, 75 сезон : [Образотворчий матеріал] : [фотоальб.] / Упр. культури Черкас. обл. держ. адмін.; літ. ред. В. Присяжненко. – [Черкаси : Янтар–Черкаси, 2007]. – 76 с. : фотогр.

* * *

Бувеч, Е. Шевченкіана от Надежды Никифоровой / Елена Бувеч // Акцент. – 2012. – 24 окт. – С. 39.

Гончар, Ю. Свята сила всіх святих / Юлія Гончар // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2011. – № 1. – С. 314 – 317.
Триптих «Жіноча доля».

Кирей, В. Портрет Шевченка склали з понад сотні фрагментів / В. Кирей // Уряд. кур'єр. – 2012. – 13 груд. – С. 10.

Серію портретів Т. Шевченка останнім часом створила художниця Н. Нікіфорова. Виставка її робіт у Черкаському драматичному театрі.

Клименко, Н. Шевченкіана Надії / Ніна Клименко // Жіноча газ. – 2013. – 9 жовт. – С. 3.

Ламонова, О. Живописна феєрія Надії Нікіфорової / О. Ламонова // Київ. – 2006. – № 9. – С. 188 – 190.

Плюхіна, О. О. Дорога до Мельпомени Надії Нікіфорової / О. О. Плюхіна // Музейний альманах. – Черкаси, 2011. – Вип. 2. – С. 92.

Ребякова, Н. В. Феєрія в барвах / Н. В. Ребякова // Пед. вісн. – 2004. – № 1. – С. 82 – 84.

Художник і сценограф Н. Нікіфорова.

Середа, В. Світ Шевченка у міріадах пікселів / Віта Середа // Дзеркало тижня. – 2011. – 5 берез. – С. 13.

Унікальний портрет Кобзаря створила Надія Нікіфорова, де його образ складають сюжети його ж творів.

Шквар, Г. Художниця театру Надія Нікіфорова : «Тарас Шевченко зі мною завжди» / Ганна Шквар. – Черкас. край. – 2012. – 31 жовт. – С. 6.

Методичні поради

Пропонований матеріал може бути використаний бібліотечними працівниками під час підготовки різних масових заходів, для ознайомлення широкого кола користувачів з творчим доробком земляків: вечорів-портретів, вечорів-спогадів, поетичних годин, засідань літературно-мистецьких віталень, презентації збірок, картин за участю авторів.

На відзначення 110-ї річниці від дня народження **Докії Гуменної** доцільно запропонувати користувачам книжкову виставку, тематичну полицю «Докія Гуменна – письменниця і патріотка», «Постать, доля і праця Докії Гуменної», «Сторінки призабутої спадщини», вечір-портрет «Живий голос далекої епохи», на якому можна висвітлити питання:

- «Доля не лукавила мене...». Життєвий шлях письменниці;
- Письменницькі обрії Докії Гуменної. Розмаїття тематики та жанрів.
- Сучасне звучання тем і проблем, яких торкається авторка;
- Докія Гуменна повертається на Батьківщину.

Варто провести засідання круглого столу «Відомі і невідомі сторінки біографії Докії Гуменної», Докіїні читання «Життя терпеливе і мужнє», літературну годину «Слово про Докію Гуменну» тощо.

Ефективною формою популяризації творчості **Олексі Озірного** може бути творчий вечір за його участі під назвою «Я в тій порі, коли душі осінньо», «В душу несую любов, немов свічу...». Рекомендуємо провести засідання літературного

клубу, наприклад: «Лауреат премії «Берег надії» імені Василя Симоненка – Олекса Озірний» або «Сходинки до вершини літературного таланту», вечори поезії «Залишаю свій слід у рідному краї», «Олекса Озірний – співець козацької слави і смутку», «Хто ми є?» та ін.

Бібліотеки мають цікаві напрацювання з популяризації мистецтва: зустрічі з професійними художниками, різноманітні виставки і перегляди, клуби любителів прекрасного тощо.

Грані таланту Надії Нікіфорової найбільш глибоко можна розкрити за її участю під назвою «Дорога до Мельпомени Надії Нікіфорової», «Художник, яка живе натхненням». Сучасно – показати її «Шевченкіану»: «Шевченкіана Надії», «Тарас Шевченко зі мною завжди», «Художники Шевченкового краю», «Шевченковими шляхами Черкащини» тощо.

Важливо при проведенні будь-якого заходу влаштувати виставки-персоналії з циклу «Письменники, художники нашого краю», виставки-календарі «Ювілеї та ювіляри», «Літературні ювілеї Черкащини».

До участі в заходах варто залучати місцевих письменників, поетів, учителів, краєзнавців, студентів, учасників художньої самодіяльності, використати можливості нових технологій, Інтернету.

Підвищенню іміджу бібліотеки сприятиме висвітлення бібліотечних заходів в засобах масової інформації шляхом оголошень, повідомлень, репортажів про подію.

Матеріал стане у нагоді бібліотечним працівникам; учителям, учням, студентам при вивченні курсу «Літературне краєзнавство», «Художня культура».

Підписано до друку 24.03.2014.

Видавець: КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

18000 м. Черкаси
вул. Байди-Вишневецького, 8
електронна адреса: ounb@library.ck.ua